Dialektlik hám gónergen frazeologiyalıq sóz dizbekleri

Dialektlik frazeologizmler, ózlestirme birlikler hám gónergen frazeologiyalıq sóz dizbekleriniń stillik analizi

Pán:

Waqıt hám Dereksi:

Tayarlaǵan: Nurımbetova Sarbinaz Keunimjay qızı

Sabaq Rejesi

80 Minutlıq sabaq strukurası hám basqıshları

01-10 MIN

Kirisiw

«Fonetikalıq hám semantikalıq variantlar» shınıǵıwı arqalı oy-oylaw.

10-35 MIN

Teoriya & Analiz

Dialektlik, kalka hám gónergen frazeologizmler tallawı.

35-65 MIN

Interaktiv Praktika

Kórkem mısallar hám basqa tilden ózlesken qátelerdi tabıw.

65-80 MIN

Bahalaw & Reflekciya

Sózlik dúziw tapsırması hám «3-2-1» keri baylanıs metodikası.

Aymaqlıq jaqtan sheklengen birlikler

Aymaqlıq shekleniw

Tek belgili bir aymaqta jasawshı xalıqtıń sóylew tilinde jumsaladı (Arqa hám Qubla dialektler).

Kórkem qollanılıwı

Jazıwshılar tárepinen personajlardıń sóylew tilin dáliylik penen kórsetiwde qollanıladı.

Úlgiler

Pápege alıw, pesh túsiw, ishteyi tarılıw, esten taldırıw, tabanı qabarıw, shoqparın úyiriw.

Mısallar Tallawı

Kórkem shıǵarmalarda dialektlik variantlar

Shıǵarmadan mısal	Dialektlik birlik	Ádebiy tildegı variant
Júregi qanasına (qabızına) sıymaydı (K.S., Ó.A.)	**Qanasına sıymaw**	Júregi kókiregine sıymaw
Qolınan suwı tamǵan sheber (Ó.A.)	**Suwı tamıw**	Qolınan óneri tamıw
Pútkil xalıqtıń quyqasın túrshiktirdi (A.B.)	**Quyqasın túrshiktiriw**	Etin túrshiktiriw
Degbirden adassam (sassam) (Ó.A.)	**Degbirden adasıw**	Sassıw / Degbirden ayırılıw

Ilimiy Pikirler

Ilimpazlardıń dialektlik frazeologizmlerge baha beriwi

B.Qurbanbaeva:

«Dialektlik frazeologizmler kórkem shıǵarmalarda qaharmanlardı sıpatlaw ushın jumsaladı. Olar ádebiy tildiń variantı hám sinonimi esaplanıp, waqıttıń ótiwi menen ádebiy tildi bayıtadı.»

A.Bekbergenov:

«Dialektizmler avtor tilinde jónsiz qollanıla bermewi kerek. Olar oqıwshıǵa túsiniksiz bolıp qalsa, kórkemlikti kemitedi. Sonlıqtan, shıǵarma keyninde sózlik beriwi zárúr.»

Rus hám ózbek tillerinen ózlesiw hám semantikalıq qátelikler

Rus tilinen kalka

- Nolden baslaw
- Kostyumın iynine salıw
- Jemegen samsaǵa pul tólew
- Poezd júrip ketiw

Orınsız ózlestiriw

- Múlkine kóz alartıw *(Nadurıs!)*
- Janın alıw *(Tórtinshi tárepin alıw mánisinde nadurıs awdarıw)*

Durıs milliy variant

- Aman barıp, saw qaytqaysań
- Gáp-sóz bolıw / ızım-sızım gáp
- Kóz alartıw = Doq urıw, ashıwlanıw

Semantikalıq Analiz

«Kóz alartıw» frazeologizminiń milliy mánisi

Dástan hám klassikalıq ádebiyatta:

«Ózińdi márt, meni námárt deyseń be,
Alartıp kózińdi, meni jeyseń be?» («Alpamıs»)

«Jaw baǵınıp eki qolın qawsırsa,
Kózi alartqannan izzet jaqsıraq.» (Berdaq)

Túsindirme:

Qaraqalpaq tilinde **kóz alartıw** — adamǵa qatnaslı bolıp, kúsh kórsetiw, doq urıw, qorqıtıw mánilerin bildiredi.

Zatqa yamasa birewdiń múlkine baylanıslı qollanıw *ózbek tiliniń «ko'z olaytirish»* mánisin shatastırıwdan kelip shıqqan xatalıq esaplanadı.

Gónergen frazeologiyalıq sóz dizbekleri

Apreksik máni

Anıq bir dáwirlerde ónimli qollanılıp, keyin ala qollanıwdan shıǵıp qalǵan turaqlı dizbekler.

Tariyxıy metatizmler

«Kápirlerge qarsı urıstа oqtan ushsa, jayı jánnette boladı...» (T.Qayípbergenov shıǵarmalarınan).

Eski basqaraw formulaları

«Kimde-kim tıńlamasa, ózi ólimdar, malı patshalıq!» («Abat batır» dástanınan).

Interaktiv Shınıǵıw (35 Min)

Toparlıq jumıs: «Stilistikalıq ańlaw» interaktiv shınıǵıw

1-TOPAR

Dialektizmler

«Suwı tamıw», «pesh túsiw» hám «degbirden adasıw» birliklerin ádebiy tilge awdarıń.

2-TOPAR

Kalka Tallawı

Tekstlerdegi orınsız ózlestirilgen «múlkine kóz alartıw» qátenı tuwırlań

3-TOPAR

Gónergen Birlikler

«Malı patshalıq», «duwańnan jańılıw» birliklerińiń kontekstlik mánisin ashıń.

Bahalaw

Bahalaw rubrikası hám reflekciya

Kriteriya	BAll
Dialektlik hám ádebiy variantlardı ajıratıw	**30%**
Ózlestirme frazeologizmlerdegi qátelerdi tabıw	**40%**
Toparlıq belsendilik hám úyge tapsırma kórsetkishi	**30%**

«3-2-1» Refleksiyası:

- 3 eń áhmiyetli dialektlik birlik
- 2 ózlestirme semantikalıq qátelikler
- 1 túsiniksiz qalǵan gónergen birlik

Úyge Tapsırma

Úyge tapsırma hám ózbetinshe jumıs

Dialektlik sózlik dúziw

Ó.Ayjanov yamasa A.Begimov shıǵarmalarınan 5 dialektlik frazeologizmdi ajıratıp, ádebiy tildegi túsindirmeli sózligin tayarlań.

Kalka analizi teksti

Publicistikalıq matinlerden 3 ózlestirme orınsız qollanılǵan frazeologizmdi tawıp, milliy ekvivalentleri menen almastırıń.

Dıqqatıńız ushın raxmet!

Sabaq islenbesi B.T. Yusupovanıń «Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyası» (2020) oqıw qollanbası tiykarında tayarlandı.